

Кольори впливають не тільки на очі, але і на інші органи чуття: ми відчуваємо смак "солодкого рожевого кольору", чуємо "кричущо-червоний", відчуваємо "легко-білий", відчуваємо запах "зелені". Сфера використання кольорів сильно розширилася останнім часом. Дію окремих кольорів і їх відтінків було протестовано і тепер результати тестування використовуються більш цілеспрямовано у сфері фотографії.

Висновки. Підводячи підсумок вищесказаному можна зробити висновок, що навчання майбутніх дизайнерів фотомистецтву має свої характерні особливості, пов'язані з психологією сприйняття, що необхідно враховувати при складанні програми навчання.

*Чирва О.Ч.
Криворізький державний
педагогічний університет*

МОНІТОРИНГ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ В МИСТЕЦЬКІЙ ОСВІТІ

Анотація. У статті робиться спроба визначення актуальних проблем та можливостей моніторингу в оновленні системи художньої освіти за принципами особистісно-зорієнтованого, системно-орієнтованого, системно-проектного, підходів до організації навчального процесу.

Анотация. В статье делается попытка определения актуальных проблем и возможностей мониторинга в обновлении системы художественного образования на принципах личностно-ориентированного, системно-проектного, подходов к организации учебного процесса.

Annotation. In the article is given it a shot determination of the issue of the day and possibilities of monitoring in the update of the system of artistic education on principles of personality-oriented, system-project, approaches to organization of educational process.

Постановка проблеми. Моніторинг в освіті визначається як система збору, обробки, збереження та оприлюднення інформації як про окремі елементи, так і про освітню систему в цілому. Як система педагогічного аналізу і контролю, він забезпечує оптимальне управління і прогнозування розвитку об'єктів або процесів, на які спрямований. Моніторинг передбачає інтерпретацію отриманих фактів з метою відтворення або проектування ефективних освітніх систем. Інтерес до моніторингу підтримується з 90 років ХХ століття і пов'язаний з дослідженнями Дж.Уілмса, Ч.Тедді, Н.Реймерса, Д.Кемпбела, В.Аванесова, А.Вілохіна, А.Ісаєвої, Д.Матроса, Л.Мойсєєвої, Д.Полева, М.Поташніка, Г.Сігеєвої, С.Шишова та ін. Особливої актуальності проблеми моніторингу набувають за умов компетентного підходу до проектування освітнього середовища вищих навчальних закладів та впровадження кредитно-модульної системи освіти.

Аналіз досліджень і публікацій. У вітчизняній педагогічній науці недостатньо досліджені методи виявлення системи критеріїв моніторингу, інструментарію, механізмів і процесів його застосування. У більшості дос-

діджень увага приділяється діагностичній функції моніторингу. Функції, що пов'язані з процесами передбачення, попередження, управління, проектування, не отримали достатнього аналізу науковців. Активно досліджується моніторинг навчального процесу в цілому, моніторинг освітнього середовища, (Д.Матрос, Д.Полев, Н.Мельникова), окремі проблеми моніторингу творчого розвитку особистості (Н.Жукова, Л.Ішкова), але особливості моніторингу в мистецькій освіті майже не розглядалися.

Формулювання цілей статті. Зважаючи на проблеми адаптації мистецької освіти до сучасних вимог, в статті робиться спроба розглянути можливості впровадження психолого-аналітичних технологій в систему моніторингу особистісного розвитку студентів творчих спеціальностей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система моніторингу у вищих навчальних закладах спрямована на довготривалу оцінку та охоплює різні види діяльності як студентів, так і викладачів. Параметри та критерії оцінювання визначаються за показниками діяльності, а не кінцевого результату. Дослідники доводять, що у сучасних умовах, ефективним моніторингом стає за умов: оволодіння студентами та викладачами прийомами самоаналізу та рефлексії; використання інноваційних педагогічних технологій; певної психологізації педагогічного моніторингу, застосування сучасних психолого-педагогічних діагностичних методик; забезпечення інформаційного супроводу педагогічного моніторингу; створення ситуацій успішної співпраці та співтворчості викладача і студента; забезпечення технологічності головних елементів педагогічного моніторингу; організації та підтримки дослідно-експериментальної роботи на факультеті.

В умовах переходу від знанієвої до компетентнісної, особистісно-спрямованої парадигми освітньої системи, найбільшої актуальності набувають узагальнені вміння самопізнання, самоаналізу, передбачення, проектування та самоорганізації професійного становлення, які ґрунтуються на сформованості таких якісних показників розвитку особистості як активність, самостійність, рефлексивність. Л.Кондрашова підкреслює: «Продуктом особистісно-спрямованого навчання є особистість учня, змістом моніторингу є динаміка особистісного розвитку» [3, с.248]. Ставлення до особистості як до системи, яка самоорганізується (за В.Додоновим) означає, що актуалізується моніторинг власного, особистісного становлення, відстеження і аналіз ситуацій власної успішності та творчих досягнень.

Особливого значення і характерних ознак моніторинг особистісного розвитку набуває у системі мистецької освіти. Моніторинг у сучасній мистецькій освіті традиційно спрямований на виявлення фахової майстерності, набуття специфічних, більшою частиною ремісничих професійних вмінь. На художньо-графічних відділеннях факультетів мистецтв моніторинг творчого розвитку особистості ґрунтується на колективному перегляді навчальних та творчих робіт студентів. Такий вид контролю, оцінки, аналізу результатів навчального процесу безумовно є найбільш дієвим та надійним засобом ви-

значення узагальнених показників процесу навчання, дозволяє досить точно виявити сформованість певних професійних компетенцій та рейтинг успішності кожного студента в навчальній групі. Підсумковий моніторинг навчальних досягнень студентів виявляє результативність навчального процесу в цілому, але недостатньо висвітлює параметри і динаміку особистісного розвитку та індивідуальні особливості творчого становлення кожного студента. Якісні показники особистісних змін залишаються поза увагою спочатку викладачів, а потім і самих студентів. Спрямованість моніторингу на відстеження індивідуальних якісних змін особистісного та професійного становлення кожного студента є умовою ефективного проектування освітнього простору і потребує звернення до психологічних досліджень.

Особливої уваги в системі педагогічного моніторингу потребує активність - особистісне утворення, яке є головним чинником самовиявлення і самопізнання. Активна позиція індивіда до оточуючого світу і стосовно самого себе, за визначенням багатьох дослідників (Є.Ісаєва, С.Косарецький, В.Слободчиков) є умовою професійного становлення. «Ця позиція характеризується домінуванням ініціативності над реактивністю у пізнанні особливостей внутрішнього всесвіту» [1, с.82]. Характеризується вона визначеністю особистісних пріоритетів, інтересів, цінностей. Відстеження проявів активності особистості, спрямування її до самозвернення, самопізнання та самовиявлення на основі активізації комунікативних процесів та рефлексії сприятиме становленню діяльнісно-організованої свідомості та професійних компетенцій.

Моніторинг, інтерпретування діялісного втілення самопізнання та самовираження студента надає інформацію, аналіз якої дозволяє зробити припущення стосовно змісту і характеристик свідомості особистості. Науковці досліджують різні технології аналізу: аналіз висхідного стану, проблемно-орієнтовний аналіз, аналіз смислового поля (факторний), системний (нормативний) аналіз, комплексний, самоаналіз та ін. Активний самоаналіз-усвідомлення причинно-наслідкових взаємин складових індивідуального досвіду, що спричинили результат художньої діяльності, є чинником подальшого розвитку творчої особистості. Дослідники доводять, що самопізнання існуючого «Я» наближує особистість до «Я-ідеального», звільняє від численних психологічних бар'єрів на шляху творчого ставлення до своєї професійної діяльності, свого життя [1, с.83].

Особливості моніторингу в мистецькій освіті пов'язані насамперед з особливостями художньої та творчої діяльності, які в значній мірі залежать від психічних позасвідомих процесів особистості. Неповторне у власній індивідуальності співвідношення психічних якостей створює стійку єдність та визначає певний психологічний «портрет» особистості. Самоаналіз та рефлексія власної психічної сфери є первинними умовами творчого росту особистості, що зумовлює спрямованість моніторингу на психічну структуру особистості. Образотворча діяльність і зображення у певній мірі відбивають

психічну структуру особистості. Останнім часом все більше дослідників розглядають художню і художньо-проектну діяльність як психологічний феномен, процес психічної діяльності особистості і актуалізують роль психологічного аналізу в системі моніторингу мистецької освіти. Психолого-педагогічні дослідження виявляють інтерес до інтерпретаційних, проєктивних, семантичних діагностичних методик гуманістичної психології.

Метод психолого-педагогічного аналізу через усвідомлення позасвідомого (асоціацій, снів, помилкових дій) дає цілісне знання, яке не розподіляється на наукове або мистецьке і одночасно є формою практики. Художня та художньо-проектна (дизайнерська) творчість має синтетичні ознаки, тому адаптовані психоаналітичні діагностичні технології можуть стати ефективним інструментарієм педагогічного моніторингу в галузі художньої та дизайнерської освіти. Психографічні технології дозволяють виявляти суттєві характеристики свідомості особистості і відстежувати змінення форм її виявлення.

Результативність моніторингу в мистецькій освіті залежить від створення оптимальної системи виявлення, відстеження і комплексного психолого-педагогічного аналізу динаміки становлення як професійних компетенцій, так і якісних особистісних утворень кожного студента, що вміщує психологічний аналіз:

- структурних компонентів свідомісної сфери кожного студента;
- динаміки прояву активності, самостійності, рефлексії;
- здібностей до самопізнання, саморозвитку та самоорганізації.

Дослідники (Ю.Конаржевський, В.Ядешко) зауважують на проблемах недостатньої розробленості теорії та методики психолого-педагогічної аналітичної діяльності. Ускладнення у викладачів викликають чітке визначення мети аналізу, розробка програм спостереження, вибір способів та технологій аналізу, критеріїв оцінки. Незначним залишається арсенал розроблених методів психолого-педагогічного аналізу та самоаналізу. Відсутня регулярність, системність проведення аналізу, доступність його результатів учасникам навчального процесу. Відзначається недостатня готовність випускників вищих навчальних закладів, і особливо на мистецьких факультетах, до діагностично-аналітичної діяльності.

Виникає необхідність цілеспрямованого навчання студентів методики аналізу та самоаналізу власної навчальної і художньо-творчої діяльності. Означене робить актуальним як адаптацію відомих психоаналітичних технологій до умов сучасної мистецької освіти, так і розробку нових психолого-педагогічних діагностичних технологій та забезпечення умов їх активного використання в освітньому просторі мистецької освіти.

Використання зображення та образотворчої діяльності як засобу моніторингу особистісного розвитку можливий лише за умов володіння технологіями психологічної діагностики та підтримки психологічного «профілю» і стану студента в навчально-творчій діяльності. Психологічні дос-

лідження доводять що «рисунок і текст дають можливість зрозуміти наскільки різнобічна та багатозначна сама людина, які її можливості до самовдосконалення» [2, с.41]. Результати психологічного аналізу образотворчої діяльності та її результатів можуть бути підґрунтям педагогічних рекомендацій та проектування освітнього середовища.

Якісний аналіз зображальної діяльності ґрунтується на залежностях типологічних особливостей свідомості особистості та стратегій її зображальної діяльності. Перші спроби застосувати зображення як психологічний тест пов'язані з іменами Е.Торндайка, К.Барта, Ф.Гудінафа, К.Коха, Е.Хушера. Тести «Намалюй людину», «Дерево», «Дім. Дерево. Людина» довели, що кожний рисунок - своєрідний автопортрет, деталі якого мають особистісне значення. Дослідження Дж.Бука, Д.Харіса, Р.Стора інтерпретували, доповнювали означені технології, доводили їх дієвість та важливість для освітніх процесів (тест Керна-Іразека, який визначає готовність дітей до школи). Кількість досліджень з аналізу графічної діяльності постійно зростає і сьогодні можна говорити про практичне застосування отриманих теоретичних та експериментальних надбань.

Рисунок віддзеркалює процеси відображення особистістю оточуючого світу і внутрішньої структури і стану психіки. Він є: результатом взаємодії сигнальних систем і функціонування системи «око – мозок – рука»; Я – проекцією; візуальним текстом; способом естетичного і духовного освоєння світу і самовідображення; індикатором індивідуальних особливостей.

Цілісний (типологічний) та поелементний психологічний аналіз композиційної будови, ступеню усвідомленості, змісту, форми, пропорцій, характеру ліній та штрихів, кольорів зображення дозволяє виявити: індивідуально-типологічні та вікові особливості; рівень графічної культури та розвиток моторики; когнітивні стилі; психологічний тип; самооцінку та спрямованість особистості; емоційний стан та особливості мотивації; художні здібності та розвиток уяви; особливості темпераменту; міжособистісні відношення; інтелектуальний розвиток; стан здоров'я та наявність патологій.

Психографічні діагностичні методики займають небагато часу, але їх інформативність вища. Велика кількість якісних та кількісних показників, які вони надають, дозволяє виконувати окрім діагностичних, корекційні, навчальні, моніторингові функції. Але застосування таких методик в системі моніторингу потребують певного досвіду.

Найбільш розробленим, інформативним та популярним серед дослідників є тест «Вільний рисунок», який дозволяє за видом рисунку виявити як індивідуально-типологічні особливості людини, так і значну кількість якісних та кількісних показників особистісного розвитку.

Не менш відомими є діагностичні технології «Піктограма» і «Конструктивний рисунок чоловічків», які значною мірою зорієнтовані на відстеження динаміки образного розвитку. Піктограма надає можливість виявити особливості розвитку метафоризації образної сфери, і відповідно творчі можливості особистості.

На визначення творчого потенціалу спрямована технологія «Автопортрет» (Р.Бернс), яка по суті є формою самоопису, фіксуванням самосвідомості людини (за О.Кандауровою). Автопортрет активізує та репрезентує процеси самопізнання та самооцінки, тому має потенційні можливості щодо відстеження динаміки самовідчуття, самовідношення, самоусвідомлення. Зважаючи на означене, тест «Автопортрет» заслуговує на подальше дослідження і адаптацію до умов сучасної мистецької освіти.

Важливу інформацію про самосвідомість, самооцінку, способи самоствітлення та інші складові особистості можна отримати через використання видів академічної і самостійної образотворчої діяльності як засобів моніторингу особистісного росту студентів творчих спеціальностей.

Психографічні методи діагностики одночасно можуть використовуватись як засоби розвитку образної сфери та творчих можливостей особистості. На жаль, система мистецької освіти не приділяє належної уваги діагностиці, корекції та розвитку метафоричної сфери як підґрунтя креативності. Перспективними виявляються дослідження можливостей образотворчої діяльності в контексті художньої культури, яка має величезний досвід оцінки та інтерпретації художньої творчості.

Висновки. Вважаємо, що адаптація відомих та розробка нових психографічних технологій для впровадження в систему моніторингу мистецької освіти забезпечить підґрунтя для ефективного проектування особистісно-спрямованого навчання. Актуальним вважаємо ознайомлення студентів з основами психолого-педагогічних вимірювань та моніторингу і методиками створення та використання тестових технологій в мистецькій освіті.

Ефективність моніторингу в мистецькій освіті ґрунтується не лише на аналітично-оцінній діяльності, але і на активному залученні прогностично-проектної діяльності, яка пов'язана з використанням педагогічних технологій та забезпеченні умов педагогічного дизайну. Відповідно до означеного, актуальним стає дослідження моніторингу як основи педагогічного проектування та забезпечення системно-комплексної, особистісно-спрямованої стратегії формування професійних компетенцій та творчого розвитку майбутніх фахівців в галузі мистецтв.

Список використаних джерел

1. Кондрашова Л. В. *Профилактика педагогика: [начальный посібник]* / Лідія Валентинівна Кондрашова. – Кривий Ріг: КДПУ, 2004. – 304 с.
2. *Мистецтво у розвитку особистості: Монографія* / Н. Г. Ничкало, І. Я. Злюк, О. П. Рудницька та ін.; [за ред. Н. Г. Ничкало]. – Чернівці: Зелена Буковина, 2006. – 224 с.
3. Потемкина О. Ф. *Психологический анализ рисунка и текста* / О. Потемкина. – СПб.: Речь, 2006. – 524 с.